

Här först några utdrag ur "memoarer" som Karin Nilsson, f. Hansson, skrivit för Dialekt och fornminnesarkivet i Uppsala om sin ungdomstid. Dessa rapporter skrevs under tiden 1985 till fram emot 2000. Till hennes skolberättelser kan fogas att undertecknad Jan Nilsson, son till Karin också gick småskola i sockenstugan ett av de sista åren innan den flyttade till folkskolhuset i Bringåsen. Jag började som sjuåring år 1948 och hela verksamheten med lärarbostad och allt var nog tämligen oförändrad sedan 1915.

Om undervisningen

Eftersom båda mina farföräldrar, min far och jag själv är födda, uppväxta och ha varit bosatta hela livet i samma socken, Kyrkås i Jämtland, börjar jag med det lilla jag fått reda på om mina farföräldrars skolgång. Farfar Hans var född i byn Kläppe, och farmor Brita i Lungre. båda var födda 1826. I deras barndom var föräldrar eller klockaren ålagda att "lära barnen läsa i bok och kunna sina kristendomsstycken. Undervisningen var också ambulering, d.v.s. klockaren, läromästaren, flyttade mellan byarna. I en släkttabell hittar jag en uppgift att farmors bror, som var två år äldre, bevistade Frösö trivialskola 1838-39.

Min far, Anders Johan Hansson, var född 1857. Han fick nog också sin första undervisning av föräldrar och klockare. Höstterminen 1847 började man dock undervisa vid en fast skola, Klöstaskolan, i grannsocknen Lit. Det finns uppgifter om att Kyrkås betalade en årlig avgift för att även kyrkås barnen skulle få läsa där. Den drevs som "combernium". De som hade lång väg till skolan fick bo där, medförande mat hemifrån. En skolpiga var anställd att sköta mathållningen. Där fick min far sin skolutbildning.

Min mor var född 1870 i Ås socken. Hennes hemgård i byn Rösta var granne med Ås sockens första fasta folkskola, så hon hade nära till skolan. Där började läsningen 1863.

Min skoltid förefaller mig nu i livets höst som något av livets ljusare epoker.

Den första skoldagen minns jag mycket tydligt: Dagen efter trettondagen år 1915, drygt trettio grader kallt och mamma och jag traskade till fots de två kilometrarna till sockenstugan där småskolan var stationerad då. För kylans skull var jag inlindad i schalar från huvudet ner till de tussklädda fötterna. Att jag inskrevs först till vårterminen och att jag var något "överårig" (9 år) hade sina giltiga skäl. Pappa tyckte att jag var för ung att börja vid 7 år och dessutom var småskolan ambulering, så höstterminen 1914 hölls förmodligen i Brynje eller Kläppe. Var nog ganska befogat och vanligt att barnen inte skickades till skolan alltför unga, avstånden var långa, inga skolskjutsar eller bespisning fanns det då, utan ungarna fick ta sig fram till fots eller på skidor, ha smörgåsar och en mjölkflaska som skolmat. Det visade sig senare att de flesta i min klass var av samma årgång, ett par var äldre och dessutom fanns det två syskonpar med ett års skillnad i ålder, som gick i samma klass.

Småskollärarinna var Fröken Ida Glad, småländska med ett pärlande skratt som gjorde skäl för namnet. Hon påstods också ha ett häftigt humör och kunde klappa till en elev över fingrarna med pekpinnen, men den sidan av hennes karaktär upplevde vi inte i vår klass åtminstone. Hela sin tjänstgöringstid var hon Kyrkåsbo, och blev, jag tror, stiftets om inte hela Sveriges första kvinnliga kyrkvård. När den enrumslägenhet i sockenstugan som hon disponerade, började bli för trång och pensionen nalkades, byggde hon sig en egen stuga i Lungre på tomt köpt av Jonas Pålsson och med timmerstockar, som hon tiggde ihop av sina f.d.skolbarn och deras föräldrar. Där ordnade hon det bekvämt och bra för sig, bodde där till sin död och ligger begravnen på Kyrkås kyrkogård.

Innan skolstarten hade jag redan på egen hand lärt mig läsa, skriva och räkna hjälpligt. Inskrivningsdagen fick jag provläsa berättelsen om en skata som knyckte silversaker och gömde i sitt bo, och jag blev sedan placerad i andra klassen direkt. Den första läxan föranledde en del bekymmer. Den var hämtad ur bibliska historien och hette Jesus besöker Nazaret. Jag pluggade på det intensivaste, trodde i min enfald att jag måste kunna rabbla upp hela berättelsen utantill, vilket dock visade sig vara feluppfattat. I Bibliska historien behövde

vi bara kunna svara rätt och riktigt när vi förhördes om innehållet. Lilla katekesen däremot med tio guds bud, trons artiklar och förklaringar till dem måste vi lära oss utantill, och de ha också suttit kvar i minnet genom livet.

Småskolan var indelad i tre klasser och folkskolan, som sedan år 1883 hade fast skolhus i Bringåsen, hade också tre årsklasser.

Höstterminen 1915 hölls småskolan i Kläppe. Det måste väl vara sista året som den ambulerade, senare år var småskolans alla terminer förlagda till sockenstugan i Lungre och folkskolan till skolhuset i Bringåsen. – I Kläppe bodde jag inackorderad hos släktingarna Karin och Eric Bengtsson och blev där ompysslad på bästa sätt. Min sovplats hade jag i köskammaren där en stor björnfäll med gapande uppstoppat huvud täckte nästan hela golvet, och på kvällarna fick jag ofta när läxan var överstökad gå över till Ante Larsas och leka med jämnåriga ”Aremänningen” Lars. Han var enda barnbarnet i den Lars Anderssonska klanen och hade ett helt skafferier fyllt med leksaker som vi plockade fram och spred ut över golvet – för att förmodligen överlämna åt Lars’ snälla mamma Margareta att plocka tillrätta igen sedan vi lämnat arenan.

Hos ”JörnBrita” som var Karin Bengtssons syster, tillhandahölls skolsal i samma hus som numera bebos av Marianne och Björn Filen m. familj. Även lärarinnan, fröken Glad var inackorderad i samma gård. Måndag morgon skjutsade min pappa dit mej, lärarinnan och min kamrat Greta, som bodde i ”Lars Mårssas”, och hämtade oss igen på fredagskvällen. Innan hemfärden undfägnades vi med en riklig middag. Jag minns särskilt en gång när min yngre bror Erik fått åka med pappa på slädturen. Vid matbordet blev han placerad bredvid ”husfar” som av idel välvilja proppade i barnet så mycket av godsakerna att det vid uppbrottet tvingades avlämna en del av överflödet på dörrtröskeln. Karin och Eric Bengtsson hade inga egna barn att måna om.

På Lördagarna hade vi slöjd i sockenstugan, flickorna från alla små- och folkskoleklasserna gemensamt. Där jobbades intensivt även där under Fröken Gladhs ledning. I skolsalen stickades, syddes och broderades, och i ”avklädningsrummet” stod Frökens vävstol där vi fick turas om att väva. Vi vävde bl.a. gardiner till skolsalen, blåvitrutat bomullstyg till blusar som vi sedan sydde, broderade med vita korsstygsbårder och ståtade i på examen.

Folkskolan i Bringåsen inrymde skolsal, avklädningsrum och ett litet lärarrum eller expedition i bottenplanet. På övervåningen lärarbostad (*senare ombyggt till slöjdsal och därefter omkr 1952 omgjort till den första skolbetspisningen med kök*). Skolbänkarna stod parvis i tre rader. På podiet satt folkskollärare Carl Viklund vid sitt stora skrivbord, och på väggen bakom hängde på ömse sidor två svarta tavlor. En orgel och ett flyttbart kartställ fanns där också och vid motsatta väggen ett stort skåp för läseböcker, planscher, kartor och annat skolmaterial. En plåtkamin, som räckte från golv till tak, skötte uppvärmningen (*Det ålåg skolbarnen att bära in ved från vedboden*). Läraren undervisade i alla tre klasserna samtidigt. När en klass hade muntlig undervisning kunde de andra jobba på egen hand med skrivning, räkning eller läsning. Andra lektioner som kristendom och sång m. fl. var gemensamma. (*Senare blev skolan 7-årig och då undervisades fyra klasser samtidigt i folkskolesalen, fram till 1954 när sjunde klass centraliserades till Lit*).

En ny byggnad vid skolan var halvfärdig den vintern (1920). Där skulle bli slöjdsal för gosslöjden, tvättstuga och – en liten ladugård. Läraren ville nämligen ha en egen ko. Så blev det också några år, men han hade en hushållerska som skötte grovjobbet. Numera (1990) är byggnaden omvandlad till lärarbostad, tvätt- och bakstuga.

Så här i efterhand tycker jag faktiskt att jag, med den tidens mått, fick en ganska bra skola. Vi tillägnade oss kanske ett något sparsamt mått av kunskaper, men ”tänk att det blev folk av oss ändå”.

En framställan från lärarhåll att jag borde få lite mer utbildning, avslogs av pappa med motiveringen ”att jag behövdes hemma”, och ”att det fanns nog med studerat folk ändå”. – Vid 18 år fick jag dock en allmänbildande kurs på Birka, men det är en annan historia.

Om nöjeslivet

Små improviserade danstillställningar ordnade ungdomen på egen hand lördags- eller söndagskvällar. Någon utrymd sommarstuga kunde bli danslokal och musiken sköttes av ett par pojkar som spelade dragspel eller fiol, ibland också ackompanjerade av en zittra.

”Arvodet” fixades i och med att en hatt skickades omkring och fungerade som kollektbå. Förmodligen var det mest ”tolvskillingar”=tjugofemöringar som offrades i den.

Mor gillade inte dans, så jag fick inte vara med ens på de små bydanserna. På något sätt kom jag ändå med så smått så där i 17-18 årsåldern. Dansa hade våra unga dansglada pigor lärt mig medan vi jobbade i lagår'n, men första gången jag blev uppbjuden av en pojke var jag så blyg att jag inte vågade ställa upp. Sommartid dansades på logar och i lador på försommaren innan höet och säden var inbärgade. Så småningom blev också någon större och rymligare loge lokal för offentliga danstillställningar med professionell dansmusik.

”Bjudningsbaler” förekom också då och då. På en sådan i Lit träffade jag för första gången min blivande man.

Företrädesvis var det ungdomen och de ogifta som besökte danstillställningarna men var det, som ibland hände dans i samband med bröllop eller annat kalas så visst deltog också många av de äldre och gifta i dansen.

Av ideella föreningar på orten var godtemplarlogen nr 310 Lantblomman den äldsta mest aktiva och mest besökta. Den bildades redan 1882 som den första logen utanför Östersund och hade i början sina möten varje söndag mellan kl 4 och 6. Något senare bestämdes möten varannan söndag och att de om det var gudstjänstdag, skulle förläggas i anslutning till gudstjänsten. Förutom för ett nyktert och sedligt ”lefverne” verkade logen för allmänbildning, kultur och medmänsklighet. Även religionen respekterades. Ordningsreglerna var stränga. Protokollsböckerna från första årtiondet förtäljer bl. a. att tjänsteman, d.v.s. styrelseledamot som uteblir från ett möte utan giltig orsak böte 75 öre till logekassan och annan medlem böte 50 öre om han uteblir. Medlem som undandrog sig att vaka hos en sjuk skulle få böta upp till 1 kr. Det var stora pengar på den tiden. Mötestekniken ordningen var noggranna, många som sedan blivit politiker och ”män i staten” omvittnar att de fått sin första fostran i opolitiska nykterhetslogen. År 1922, på logens 40-årsdag blev jag medlem i logen efter att några år dessförinnan ha varit med i en liten ungdomsloge, som då verkade här. Då var de stränga ordningsreglerna åtskilligt uppmjukade, men de äldre ”bröderna” höll fortfarande hårt på ordning och regelrätt mötesteknik, så man lärde det mesta i den vägen just i logen. Men unga och gamla trivdes förträffligt med varandra och vi hade mycket roligt tillsammans. Vi spelade teater, sjöng och deklamerade, det var brödernas afton, systrarnas afton, korgafton och brevafton och uppfinningsrikedomen var stor när det gällde underhållning. Dans var inte tillåten i lokalen, den var ju också kyrkans samlingsal, men vi roade oss med lekar efter möten om tiden medgav.

Det ovan nämnda första mötet med Nisse på bjudningsbalen i Lit skedde närmare bestämt den 2 augusti 1930 och resulterade snart i en livlig brevväxling, som nu före jul 2006 kommit fram ur gömmorna när vi gått igenom Karins efterlämnade samlingar. Vi kan väl förmoda att möjligheten att hämta tjejer med bil från grannsocknen kan ha spelat en viss roll i sammanhanget också. Vi vet också att A J Hansson liksom tidigare även hans far Hans Andersson var väl bekanta med herrskapet Lithander på Klöstanäs hos vilka Nisses familj var arrendator på jordbruksdriften vid den här tiden. Enligt uppgift från en sentida

arrendator på samma gård, Kjell Olofsson, så skulle gården vid den här tiden ha haft 64 hektar åker, och plats för 14-15 kor i lagården.

Vägavståndet mellan Backen och Klöstanäs är väl ungefär 20 km, och Mo som förekommer här och var i breven ligger mitt emellan.

Med undantag för ev slarvfel har jag följt stavning och uppställning så noggrant som möjligt i breven.

Beträffande de aktuella syskonförhållandena på Klöstanäs finns det en del fel i den senaste Stugusläktboken, och det verkar vara som följer (enligt kyrkobokföringen):

Stina f.-99, Ingeborg, Märta, Elma, t o m Hilding som föddes -06 bodde familjen i Borgsjö, Medelpad. Sedan föddes Nisse -07 och resten i Stugun (Torsgård?). Av någon anledning föddes även Henning år 1900 i Stugun.

Stina och Ingeborg flyttade till Frösön 1914, och Stina till Sundsvall -23, Sedan gifte sig Ingeborg och flyttade till Mårdsjön 1924.

Märta flyttade till Klösta i april 1925, och resten av familjen flyttade från Stugun till Klöstanäs i augusti 1926 inklusive Stina, medan Henning tydligen var kvar i Stugun ett år till och sedan for till Nordamerika i oktober 1927. Han kom sedan hem till Klöstanäs, förmodligen 1929, utan att skriva sig, och for sedan enligt breven tillbaka till Amerika igen i april 1932. Henning återvände hem för gott 1936 och skrev sig då på Lillsjöhögen, dit familjen och de yngre syskonen tidigare flyttat.

Elma och Hilding gifte sig den här sommaren 1930, alltså några månader före Nisses och Karins första träff. Elma flyttade ju till Alfreds hemgård i Näverede, mittemot Dusnäset där hon växt upp. Hilding och Isa började med att arrendera ett jordbruk på Ammerön i Revsund, för att så småningom flytta till Tostaskolan i Ås där Hilding sedan under resten av livet arbetade som gårdsmästare.

Henning var nyligen hemkommen från sin första amerikatur där han arbetat ett par år på bilverkstad i New York. Det var nog han som stod för bilnehavet på Klöstanäs, där figurerar först på en bild Nisse och Karin vid en 1927 Chevrolet 4-door Phaeton, troligen hösten 1930, under 1931 nämns en Ford i några brev och 1932 nämns en Volvo – en bild med Henning och Nisse m fl vid en Volvo PV 4, 1928-29 års mod., finns också.

Märta gifte sig med sin Helmer i Ås samma sommar som Nisse och Karin, nämligen 1934.

Stina befann sig tydligen i Stockholm, åtminstone under våren 1931, enligt en brevhälsning. Senare under vintern 31-32 hade hon i alla fall sin damfrisering i stan, vilken även fungerade som den stora släktens mötesplats vid stadsbesök ända in på 1960-70-talet.

Henning och Nisse var därmed äldst av de hemmavarande syskonen under den här följande brevväxlingsperioden.

Efter Klöstanäs flyttade familjen i febr 1932 till Täng i Ås, en grannfastighet till Helmer Hanssons. Där blev dom dock bara kvar 1,5 år, till nov 1933 då familjen gjorde ett kort gästspel i Odensala för att i maj 1934 flytta vidare till Lillsjöhögen.

Vid flytten från Täng flyttade Nisse till sin fästmö Karin i Bringåsen där dom sedan gifte sig vid midsommaren 1934 utan att kunna tillträda egen gård. Dom arbetade sedan i flera år åt sterbhuset efter AJH (dog 1932). Detta kunde tydligen inte upplösas förrän Karins halvbror Nicke med fru Ingeborg flyttat till hennes hemgård i Korsta, vilket skedde i dec 1937. Nicke hade sedan 1925 bott och verkat på den västra nybyggda delen av gården, som jag dock tror aldrig då blev formellt avskild från huvudfastigheten.

1938 upplöstes sterbhuset och syskonen Erik och Karin med makar kunde lösa var sin del av fastigheten Backen i Bringåsen som därmed blev två självständiga hemman.
